

ELS AIGUASSALS, EL SALADAR I EL TORMASSAL

Ramon AMIGÓ

Quan vaig trobar el torrent dels Aiguassals en uns documents dels anys 1521 i 1527, corresponents al terme de Siurana de Prades, vaig recordar que també al terme veí de Cornudella de Montsant (de fet, ara són un sol terme municipal), quan l'investigava, juntament amb en Baptista Espasa, havia trobat un lloc conegut amb el mateix nom. A Cornudella a partir de documents del mateix segle XVI i, bastant més tard, en un del 1737. L'ortografia —com és raonable— és vacil·lant: *ayguaçals* i *aiguassals*, a Siurana, mentre que *Ayguaçals*, *Ayguasals* i *Aigua salts*, a Cornudella. Que l'escrivà del 1524 i el del 1737 anotessin *sals* i *salts* separat d'*Aigua* pot fer pensar que ja s'havia perdut consciència del significat primigeni i que la paraula *Aiguassals* encaminava el pensament cap a "sal" (clorur de sodi) i "salt" (postverbal de saltar), com si fos un compost.

Quan Salvador Vilaseca, metge i arqueòleg eminent, va trobar la partida d'Aiguassals [sic] o Aiguassals, a Falset, el nom li va cridar la curiositat fins al punt d'intentar-ne l'etimologia: "tant podria significar salts d'aigua dels que, aïmenys actualment, està mancada, exclòs el torrent del mateix nom que la solca en direcció se-nw [...] com, segons l'accepció crítica del mot, lloc d'aigües salades o de salmorra, potser referint-se a abeuradors d'aigua salada per al bestiar" (*La indústria del sílex a Catalunya. Les estacions tallers del Priorat i extensions*, Reus, 1936, pàg. 44).

Cap de les obres de consulta que tinc a mà no parla d'*aiguassal*, ans només d'*aigua-sal*, com equivalent de 'salmorra'. El DÈCat remet al vocabulari del suro del *Bulletí de dialectologia catalana* —s'utilitzava un cert tipus de sal per netejar taps— i a *Spill*, de Jaume Roig. El glossari de l'edició d'aquesta obra, publicada per l'editorial Barcino l'any 1928, dóna *aiguasal* també per equivalent de 'aigua de salmorra'.

Al meu recull de noms de Siurana de Prades, publicat el 1995, deia que la presència del nom a tots dos termes, en punts força allunyats l'un de l'altre, havia d'obeir més aviat a una coincidència que no pas a un trasllat, "si s'interpreta que el nom es refereix a un lloc abundant en aigua [cn cursiva ara], com en el cas de *roquissal*, *pedregal* i *dineral* (abundant en roques, pedres, diners)".

A Siurana de Prades, al barranc del Carcaix —que és allà on pretenc que havien correspost els Aiguassals siuranencs—, hi ha diverses surgències d'aigua: una de fixa, permanent, bastant abundant, i unes quantes altres que es traslladen d'un lloc en un altre, de tant en tant. A Cornudella, el lloc designat amb aquest nom era al "camí general que va al Pont" (any 1524), també conegut com *camí del Camp* [de Tarragona]. Pel que he sentit comentar alguna vegada, anys enrere, hi havia hagut un cert propòsit de buscar aigua per a la vila —que n'està tan necessitada— per allí a la vora d'aquell camí, és a dir per allí als Aiguassals, malgrat que aquest nom llavors, quan pretenien buscar-hi aigua, ja era ben oblidat.

Potser aquest comentari serà útil a Jesús Bernat Masó o, si més no, li pot cridar la curiositat.

Ho dic a partir d'haver llegit el seu article "Abundancials i sufixació: *-ar* i *-al* en el relleu" (*XXIX Col·loqui de la Societat d'Onomàstica*, Teulada, 2002. Denes, 2003, pàgs. 73-92) en el qual parla del terme "abundancial", un concepte que ja s'havia intuït en el meu recull d'onomàstica de Siurana de Prades, com s'ha comentat més amunt. He dit que li pot cridar la curiositat perquè aquests Aiguassals de Siurana, Cornudella i Falset són al nord del riu Ebre i no només al sud d'aquell riu, tal com Bernat diu que és on ha localitzat en exclusiva el sufix *-al*. Anomena els Aiguassals del terme de Vistabella, com a topònim històric, com passa a Siurana i a Cornudella, però no a Falset, on encara és un topònim en ús.

La continuació de la lectura de l'article de Jesús Bernat m'ha conduït al Saladar que designa terres salines. És un nom que també es va localitzar al terme de la Morera de Montsant: "tros dit lo Salada" (any 1761) i "partida del Saladà que afronte [...] ab lo terme de Cornudella" (1781). I al de Cornudella de Montsant: "lo camí dels Saladas" (1524) i "ab lo camí que va als Salladas" (1604). Es va interpretar que la síl·laba tònica era l'última; així doncs, *Saladàs* o, millor encara, *Saladars*. Tanmateix, hi ha una diferència considerable de significat. A la Morera i a Cornudella, el nom no es refereix a la sal que hi pugui haver escampada pel territori, o formant-ne part, sinó al col·lectiu d'un vegetal conegut per les salades, uns arbustos que creixen en terrenys calcinosos. El botànic Francesc Masclans diu que n'hi ha de diverses menes, amb noms populars diferents: *Salsola vermiculata*, a Almacelles (= siscall, barrelleta, sosa blanca), *Salicornia europaea*, a València (= pollet, herba salada, salicor, salicora), i *Ononis tridentata*, a Falset (= ruac, amall, gavó).

Més amunt de l'Ebre, al Priorat, també hi ha derivats de *tormo*. És raonable que n'hi hagi perquè a l'entorn de Montsant —la gran muntanya prioratina— hi ha una bona colla d'aquests blocs isolats. A Cornudella, ara no se'n parla però en un document del 1378 surt l'expressió "vocatium Tormedal" i, en un del 1379, "vocata lo sol del Tormegal". Al terme de Cabassers —o Cabacers, com prefereix denominar-lo Vicenç Biete, el recol·lector de l'onomàstica d'aquell espai municipal—, s'anomenen els Tormegals, un nom documentat el 1754, i el racó dels Tormegals. A més, a la Morera de Montsant, hi ha la partida del Tormassal, també en documents a partir del segle XVII, on es llegeix "torm masal" i "torm Marzal". Hi podria afegir una particularitat que s'observa a la Vilella Alta, on *torm* s'ha convertit en *tomb*, en un lloc on no hi ha res que tombi: el Tomb Roig, perquè el tormo en qüestió té un color rosat.

Fa goig de constatar que l'onomàstica inventada per la gent senzilla d'una colla de segles enrere acosta estretament la que viu al sud del sector final de l'Ebre a la que viu al nord del bocí final del gran riu. Aquest final del gran riu, ample i tot com és, no aconsegueix de separar-nos. Era llavors, una colla de segles enrere, i continua essent ara, la mateixa gent, que utilitza la mateixa llengua i que veu les coses a través de la mateixa òptica. Són només els polítics de mala mena, els que s'han venut l'ànima per un plat de lleties —o per alguna cosa més substancial en la materialitat— els que volen instal·lar una tanca al llarg del riu de la Sénia. Si es llevessin la bena que porten als ulls, l'onomàstica si més no els podria fer veure que el riu de la Sénia no separa res d'humanament fonamental. Els Aiguassals, el Saladar i el Tormassal són unes paraules que volen dir exactament el mateix en una banda i a l'altra dels corrents d'aigua que he anomenat.